

CZU: 378.14

CONEXIUNE ȘI CONTINUITATE ÎN ORGANIZAREA PROCESULUI DE INSTRUIRE ÎN ȘCOALA SUPERIOARĂ¹

Tatiana REPIDA, Mihail PAIU, Carolina ȚURCANU

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este argumentată abordarea realizării interconexiunii și continuității procesului didactic (componenta *Metodologia de predare-învățarea*) în învățământul superior. Accentul este plasat pe aplicații în cadrul cursurilor și seminarelor, pe învățare prin proiecte, pe utilizarea Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale (TIC) în procesul didactic. Se analizează opiniile studenților referitor la rolul pe care îl au metodele de predare-învățare în programul de studii universitare.

Cuvinte-cheie: *metodologie didactică, proces de instruire, predare, învățare, metode de instruire, strategii didactice, aplicație, exercițiu, competență, învățare prin proiecte, tehnologii informaționale și de comunicare.*

CONNECTION AND CONTINUOUS PROCESS ORGANIZATION TRAINING IN HIGH SCHOOL

The article gives arguments to the approach of achieving the approach to realizing the interconnection and continuity of the didactic process (the component of teaching-learning methodology) in higher education. Emphasis is placed on applications in courses and seminars, on project learning, on the use of Information and Communication Technologies (ICT) in the teaching process. It analyzes students' opinions on the role of teaching-learning methods in the university education program.

Keywords: *teaching methodology, teaching process, teaching, learning, training methods, didactic strategies, application, exercise, competence, project learning, information and communication technologies.*

Introducere

Ideea realizării conexiunii și continuității între cicluri de învățământ a luat naștere din necesitatea de a articula diferite niveluri și tipuri de legături între ciclurile de învățământ (*licență, masterat și doctorat*), încât ele să devină continue în timp și spațiu. Fiecare ciclu de învățământ universitar constituie o deschidere spre învățarea continuă, spre autoeducație.

Abordarea analizată (interconexiunea și continuitatea) corelează atât cu activitatea de predare, cât și cu cea de învățare și evaluare. Toate cadrele didactice vor conștientiza necesitatea modernizării procesului instructiv-educativ în școala superioară, inclusiv prin realizarea principiului conexiunii și continuității. Mai amintim aici că continuitatea în învățământul superior se referă la *politici educaționale, calificări și finalități pe domenii și cicluri, planuri de învățământ pe cicluri, curricula pe discipline, procesul de instruire etc.*

Aplicații, exerciții practice în timpul cursurilor, seminarelor

Termenul „aplicație” înseamnă acțiunea de a aplica și rezultatul ei [1, p.59]. Este folosit adesea paralel cu cel de exerciții practice. Pentru aceeași realitate se folosesc sintagmele: aplicarea în practică, punerea în practică, traducerea în viață a cunoștințelor și abilităților, transpunerea legăturilor dintre teorie și practică etc.

Când se discută despre aplicarea cunoștințelor, despre exerciții practice în cadrul orelor de curs și ale seminarelor conștientizăm că este vorba despre „faza de operaționalizare a instruirii, de aplicare în practică a cunoștințelor teoretice” însușite de student și de formare a abilităților cognitive, acționale, relaționale. Esența exercițiilor practice în pregătirea profesională constă anume în formarea competențelor profesionale, a comportamentului profesional, în consolidarea și perfecționarea achizițiilor instruirii, în creșterea caracterului operațional al cunoștințelor.

Or, viitorul în orice profesie este dificil de imaginat fără a avea format setul de competențe conform Cadrului Național al Calificărilor.

Conform Cadrului European al Calificărilor, fiecare calificare este definită prin finalitățile de studii/rezultatele învățării, exprimate în termeni de competențe profesionale (cunoștințe și abilități) și transversale, formate pe parcursul ciclului respectiv de studii universitare.

¹ Prima parte a acestui articol *a se vedea* în Revista *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe ale Educației”, 2017, nr.9(109), p.62-74.

În Cadrul de Referință al Curriculumului universitar se prevede: competențele devin un nou sistem de referință al finalităților de formare profesională și personală [2].

Cunoscutul psiholog A.Neculau semnalează că astăzi aptitudinile și competențele au devenit mai importante decât „cantitatea” de cunoștințe; procesul de predare-învățare nu mai poate fi redus la o simplă „asimilare de cunoștințe”, ci trebuie să devină o dezvoltare totală (psihosocioculturală) a personalității studentului [3, p.12].

Formarea abilităților și competențelor profesionale în conformitate cu cerințele pieței muncii și ale societății, în genere, a devenit o strategie importantă a învățământului universitar.

În Strategia „Educația 2020” se menționează că există „o ineficiență a mecanismelor de interacțiune a instituțiilor de învățământ superior cu lumea afacerilor, cu piața muncii”, ceea ce, în viziunea noastră, constituie o barieră în pregătirea specialiștilor de înaltă calificare. Atunci când se indică faptul că sistemul educațional „nu este racordat suficient la cerințele pieței muncii, se are în vedere anume irelevanța cunoștințelor profesionale și a competențelor absolvenților în raport cu necesitățile ei” [4].

Cunoscând competențele profesionale solicitate pe piața muncii și taxonomia competențelor specifice disciplinei, cadrul didactic le va corela cu competențele din Cadrul Național al Calificărilor, va utiliza acele strategii didactice care contribuie la formarea acestora.

Accentuăm în continuare că competențele sunt un rezultat (produs) al activității studentului; implicarea lui activă este esențială pentru formarea sistemului de competențe cerut de Cadrul Național al Calificărilor; el devine responsabil pentru formarea sa profesională și personală. Acțiunea proprie devine principiu și valoare fundamentală în educația studenților.

Cadrul didactic nu doar că îl informează pe student cu privire la sistemul de abilități și competențe pe care trebuie să le posede la sfârșitul ciclului de învățământ, dar și îi asigură condiții favorabile formării competențelor specifice disciplinei pe care o predă, îl înarmează cu instrumentarul necesar pentru aplicarea cunoștințelor acumulate și a abilităților formate.

Un rol important în formarea competențelor revine activităților de învățare prin acțiuni practice. În funcție de domeniul de formare se utilizează diferite modalități de aplicare a cunoștințelor în practică: lucrări de laborator, experiențe, exercițiul, simularea, proiecte de cercetare, rezolvarea de probleme etc. În cadrul acestor activități studenții își formează și dezvoltă atât competențele profesionale/cognitive și funcționale (descriptorii generici fiind: aplicare, transfer și rezolvarea de probleme), cât și cele transversale (competența de dezvoltare personală și profesională) – abilități de lucru în echipă, abilități de comunicare, de rezolvare a problemelor, de utilizare a tehnologiilor informaționale etc.

Principiul asigurării legăturii dintre teorie și practică (sau principiul legăturii organice a procesului de învățământ de viață, de practică) din didactica tradițională nu și-a pierdut valoarea nici astăzi. Modalitățile și regulile de aplicare a acestui principiu sunt: cursurile ținute în fața studenților să urmărească și obiective de aplicare; punerea în evidență a implicațiilor practice ale unei sau altei teorii; oferirea a cât mai multe situații concrete pentru modele aplicative; luarea în considerare a experienței anterioare [5, p.74].

N.Vințanu evidențiază unele principii, legi sau condiții care asigură participarea studenților la învățare. Le reproducem pe cele mai relevante pentru problema în discuție:

- a) Ceea ce învață studentul trebuie să fie consolidat prin aplicarea și verificarea în practică.
- b) Productivitatea în învățare este sporită de similitudinea situației de învățare cu cea de la locul de muncă în care se vor utiliza cele învățate.
- c) Învățarea este cu atât mai eficientă și asimilarea cu atât mai mare, cu cât studenții sunt mai activi în raport cu sarcina de învățare, adică participând creativ la actul învățării.
- d) Cunoașterea rezultatelor învățării mobilizează și orientează studenții, sporind productivitatea învățării.
- e) Fiecare student învață într-o manieră personală, în ritmuri și cu posibilități specifice [6, p.156].

În cadrul activităților practice se organizează acțiuni didactice, cum ar fi: activități frontale, activități în grup și activități individuale. Aceste forme de activitate prezintă anumite valențe formative: activitățile în grup contribuie la formarea competenței de comunicare științifică, dezvoltând și abilități de parteneriat, cooperare, colaborare, luare de decizii etc., iar activitatea individuală dezvoltă abilități de acțiune independentă, autoinstruire, responsabilitate etc.

Exercițiile reprezintă activități proiectate să pună subiecții procesului de instruire în situația de a interacționa (la nivel fizic ori psihosocial) [7, p.241].

Exercițiul – metodă de învățare bazată pe efectuarea unor acțiuni reale în vederea achiziționării sau consolidării unor cunoștințe și abilități. Are semnificație de „practică”, „activitate”, „acțiune”.

Eficiența aplicării exercițiului este condiționată de următoarele elemente: atitudinea și interesul subiecților (elevi, studenți) pentru sarcina de lucru, conștientizarea scopului pentru care se realizează exercițiul, realizarea fișelor de exerciții, varietatea exercițiilor, aplicarea progresivă în funcție de nivelul complexității, executarea exercițiilor într-un ritm rapid pentru a facilita constituirea de automatisme.

Exercițiile se utilizează mai ales în situații de transfer al cunoașterii, când informațiile deja cunoscute sau asimilate sunt folosite într-un context semnificativ profesional, social sau personal [8, p.121-122].

Exercițiile pot fi de consolidare, aplicare, dobândire, analiză, observare, sistematizare, documentare etc.

Activitățile cu caracter practic contribuie în mare măsură la realizarea învățământului centrat pe student, „mai exact – pe activitatea de învățare a acestuia, pe operațiile mentale și practice pe care le realizează” [9].

Ei caută și descoperă relații, factori determinanți, cauze, efecte etc., emit și verifică ipoteze, formulează concluzii și interpretează rezultatele obținute (în cadrul lucrărilor de laborator).

Cadrele didactice care monitorizează activitatea de cunoaștere practică a studenților trebuie să facă o selecție critică a sarcinilor propuse pentru a fi îndeplinite, astfel încât ele să fie strâns legate cu profilul ce trebuie atins, racordate la cerințele pieței muncii în sensul formării unor competențe profesionale, să corespundă intereselor și capacităților personale ale celui care învață. E de reținut că pentru formarea competențelor profesionale exercițiile trebuie efectuate în condiții variate, apropiate de cele de la locul de muncă.

În literatura de specialitate se menționează că didactica solicită astăzi o diversificare mai mare a exercițiilor propuse pentru a fi realizate, evitarea interferențelor, un feedback care să corecteze imediat lipsurile îndeplinirii, susținerea motivațională a efortului depus.

„Exercițiu creator”, „gândire practică” – termeni întâlniți în literatură. Exercițiul creator este exercițiul independent, executarea unor acțiuni care solicită subiecților (elevi, studenți) inițiativă, gândire creatoare și spirit de independență (încercări de proză, poezii, construirea de probleme, elaborarea de probleme, elaborarea unor scheme, tabele etc., găsirea metodelor de determinare a unei substanțe etc.) [10, p.169-170].

E adevărat că prin acest tip de exerciții putem „forma specialiști de înaltă calificare competitivi pe piața națională și internațională a muncii” [11].

Gândirea practică este activitatea spiritului, orientată spre rezolvarea de probleme concrete ale vieții cotidiene sau pur tehnice. Gândirea practică se bazează pe activitatea perceptivo-motorie, dar fără a se reduce la aceasta [12, p.8].

Psihologii afirmă că studentul, fiind „motivată” de planurile sale de viață, de aspirațiile sale, se angajează într-o activitate de învățare numai dacă există o corelare între proiectele sale de viață și dorința imperioasă de a le realiza. Considerăm că prin activitățile/exercițiile bine proiectate, dar mai ales bine desfășurate, creăm studenților condiții pentru a-și realiza planurile.

În didactica universitară contemporană sunt cunoscute mai multe tipuri de *curs universitar*: curs introductiv; curs tematic curent, curs de sinteză (criteriul, scopul urmărit); curs teoretic, curs practic-aplicativ; curs sandwich (modular integrativ) (în conformitate cu criteriul raport teorie-practică); curs prelegere clasică, curs dezbateri, curs mixt prelegere-dezbateri (conform ponderii metodelor didactice) [13, p.94-95]. În cadrul acestora (în mare parte din ele) se pot organiza activități de învățare cu caracter practic, centrate pe probleme de dezvoltare, inclusiv extragerea acestora din problematica vieții cotidiene.

În cadrul seminarului care urmărește în temei aprofundarea, sistematizarea cunoștințelor și formarea de competențe cognitive și aplicative, dar și a atitudinii integrative, predomină activități practice, în care studenții sunt antrenați într-o învățare activă, pot aplica cunoștințele teoretice în practică, fac schimb de opinii referitor la problemele ce îi preocupă, rezolvă exerciții și probleme din perspectiva formării personale și profesionale.

În literatura de specialitate se menționează că participativă este acea metodologie care reușește să atragă studenții în efectuarea unor studii, cercetări, activități care cer un efort personal.

Metodele de instruire și sarcinile didactice reprezintă instrumentarul de bază în organizarea seminarului universitar, remarcă cercetătorul Vladimir Guțu [14, p.104].

Orice competență se raportează la o sarcină/set de sarcini de învățare sau profesionale. Sarcina este unitatea de bază a acțiunii competente. O sarcină reprezintă una sau mai multe operații care trebuie efectuate în lanțul și în rețeaua de operații ce conduc la realizarea unui rezultat/produs, care poate fi identificat și evaluat de sine stătător ca soluție de rezolvare a unei probleme [15, p.17].

În unele lucrări cu caracter teoretico-aplicativ autorii propun studenților la fiecare subiect *Aplicații* [16], *Activități de învățare* [17], care pot fi folosite la curs, seminar și în studiul individual.

De exemplu, la specialitatea *Psihopedagogie* în cadrul modului *Psihopedagogia învățării dependente* la subiectul *Managementul stresului și anxietății* sunt recomandate 6 activități/sarcini de lucru, începând cu cele mai simple (identificați) și terminând cu cele mai complexe (studiu de caz, reflecții și generalizări) [18, p.268-269].

Iar la subiectul *Pregătirea pentru examene* (aceleși modul) autorul propune studenților 4 activități (sarcini) de diferite niveluri, în care studenții sunt puși în situația să elaboreze, argumenteze, reflecteze, identifice, listeze, întocmească, comenteze, estimeze. Sarcina de estimare îi pune pe studenți să-și autoevalueze abilitățile profesionale și personale (*estimați setul de atribute care vă caracterizează ca persoană competentă în învățare; ce abilități, priceperi și cunoștințe pe care le stăpâniți cu încredere le puteți oferi ca sprijin și ajutor la învățare colegilor*) [19, p.278].

Reieșind din cele menționate, cadrul didactic va realiza o abordare diferențiată privind sarcinile de lucru în cadrul seminarului; dacă va fi nevoie, va explica sarcinile propuse pentru rezolvare; va oferi studenților suportul necesar în realizarea proiectelor de cercetare; va încuraja discuțiile în grupul de studenți, va dezvolta abilități de argumentare, de formulare a unor ipoteze, de tragere a unor concluzii etc. Această metodologie poate fi aplicată și în cadrul lucrărilor de laborator etc.

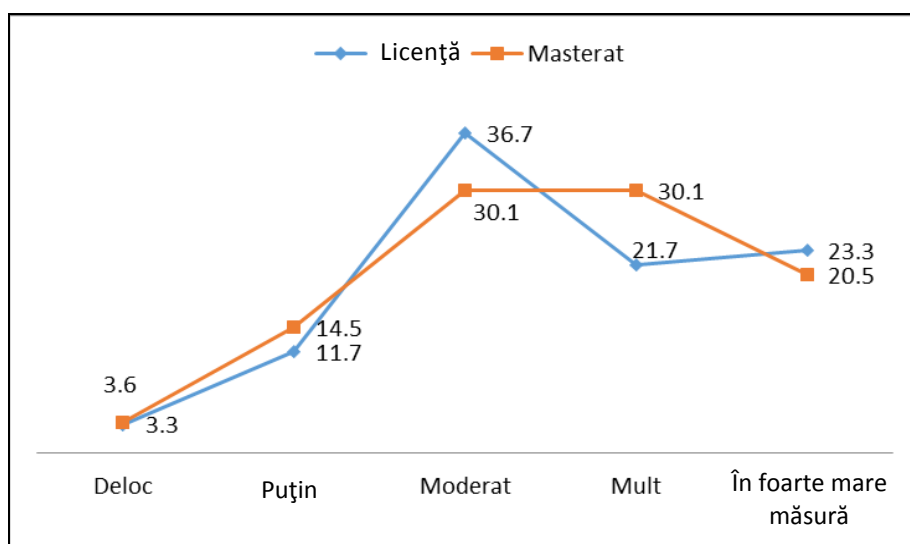

Fig.1. Aplicații, exerciții practice în timpul cursurilor, seminarelor.

În Figura 1 este reprezentată opinia studenților în ceea ce privește organizarea unor modalități de instruire (aplicații, exerciții practice) în timpul orelor de curs și ale seminarelor.

Cel mai mare procent s-a obținut pentru scala *moderat*, apoi urmează *mult* și în *foarte mare măsură*. Cei mai puțini, cca 7% din respondenți, și-au situat răspunsurile la scala *deloc*. Tabloul prezentat în această figură denotă, de fapt, o stare normală referitor la grija pe care o poartă cadrele didactice față de formarea competențelor prevăzute de curricula la disciplină. Mai mult de 50% din masteranzi și 45% din licențiați consideră că, în programul de formare, cadrele didactice organizează multe și foarte multe activități practice. Acest lucru este apreciat, întrucât studenții se pot baza în situații ulterioare pe competențele profesionale și personale formate la universitate. Se are în vedere angajarea în câmpul muncii, iar mai târziu activând în diferite funcții la locul de muncă.

Prin trăirea experiențelor pozitive în formarea competențelor cognitive și practice (proiectarea unei activități, rezolvarea unei situații de criză, luarea unei decizii corecte, comunicarea eficientă cu colegii din grup etc.) studenții devin mai creativi, mai înțelepți, mai sociabili. De exemplu, se știe că în timpul diferitelor activități de învățare cu caracter practic studenții își dezvoltă competențe personale și profesionale. Aceste resurse sunt relative și se pot dezvolta continuu pe parcursul vieții, cu atât mai mult când acest lucru îl cere locul de muncă. Or, conform Cadrului Național al Calificărilor, absolvenții universitari, obținând o calificare oarecare, trebuie să posede ca finalitate competențe profesionale și transversale și să conștientizeze nevoia de formare profesională continuă.

Învățarea prin proiecte realizate în cadrul disciplinelor de studii

Proiectul este o metodă interactivă de predare-învățare care implică o microcercetare sau o investigare sistematică a unui subiect de interes pentru elevi/studenți (nu neapărat legat de curriculum). Ea presupune implicarea activă a studenților pe tot parcursul activităților desfășurate, care se finalizează cu un produs concret: proiect al unei activități educaționale, un miniproiect de cercetare, un portofoliu, sesiuni de training, vizite la ONG; aparate, proiecte de concepere tehnică și tehnologică; diverse comunicări, rapoarte la conferințe și simpozioane etc.

Învățarea bazată pe proiect presupune colectarea de informații, prelucrarea și sistematizarea acestora, interpretarea și reflecția personală, cooperarea în realizarea sarcinilor.

Cât de valoroasă ar fi o metodă sau alta, ea nu poate fi aplicată nici permanent, nici la toate temele. Lucrul acesta se referă și la învățarea prin proiecte. Utilizarea ei este însă benefică, deoarece:

- oferă oportunități valoroase pentru abordări interdisciplinare;
- facilitează lucrul în grup și învățarea prin cooperare;
- dezvoltă competențele de cercetare;
- sporește motivația învățării;
- dezvoltă gândirea critică;
- stimulează autonomia studenților și creativitatea acestora;
- oferă fiecărui student posibilitatea de a se implica și contribui la realizarea produsului final;
- utilizează metode alternative de evaluare (portofoliu, autoevaluare, proiect);
- pe parcursul proiectului studenții fac conexiuni cu lumea reală, cu viitoarea profesie, cu piața muncii.

Cadrele didactice universitare care utilizează metoda învățării prin proiecte vor ține cont de faptul că în învățământul liceal profesorii folosesc această metodă în predarea diferitelor discipline (educația civică, istorie, chimie etc.) și că o parte din studenți au deja format un nivel anume de pregătire pentru activitatea de cercetare ulterioară.

Această modalitate de învățare (prin proiecte) contribuie la dezvoltarea capacității de anticipare, la inițierea și susținerea ipotezelor, la însușirea normelor de disciplină a muncii de cercetare științifică.

Prin „gradul de pregătire pentru activitatea de cercetare” se subînțelege „complexul de calități ale studentului necesare pentru realizarea funcției de subiect al acestei activități” [20, p.174].

Pentru evaluarea gradului de pregătire pentru activitatea investigațională, cadrele didactice pot aplica metodele: anchetarea, evaluarea experților, testarea, convorbirea, autoaprecierea, soluționarea sarcinilor investigaționale de diferite tipuri și grad de complexitate, asistarea la ore, analiza activității de cercetare realizate [21, p.178].

Procesul de formare la studenți a competențelor investigaționale presupune trecerea de la nivelul inferior la cel superior.

Proiectele variază ca durată și complexitate. Proiectele îi solicită mai mult pe profesori la etapele de planificare. Împreună cu elevii/studenții ei reflectă asupra conținuturilor din curriculum, care pot fi învățate prin proiecte. Studenții mai pot propune pentru cercetare unele probleme complexe, provocatoare, care se aseamănă cu cele din viața reală, dar mai ales cu cele din viitoarea activitate profesională.

Literatura de specialitate propune unele criterii tipologice de clasificare a proiectului. J.Proulx propune următoarea clasificare:

- a) conform timpului rezervat realizării proiectului: proiecte de scurtă durată (1-2 săptămâni); proiecte de durată mijlocie (3-20 săptămâni); proiecte de lungă durată (1 an);
- b) conform subiecților implicați: proiecte individuale; proiecte de echipă; proiecte de clasă/grup.
- c) conform naturii activității de învățare: proiecte de reproducere; proiecte de comunicare, proiecte de organizare;
- d) conform dimensiunilor strategice: proiecte de învățare; proiecte educative; proiecte pedagogice; proiecte de formare [22].

În legătură cu clasificările metodei proiectului, pare interesantă afirmația pedagogului I.Cerghit, potrivit căreia îmbinarea organică „învățământ-cercetare-producție” face posibilă realizarea unei diversificări infinite de proiecte de activitate în folosul societății [23, p.213-218].

În această accepțiune specialiștii în domeniu sugerează mai multe idei de proiecte: scrieri colective, concursuri, organizarea expozițiilor; vizite la cinema, muzee, biblioteci; producerea unei opere, crearea unui joc

instructiv, elaborarea unui ghid, a unei cărți; organizarea itinerariilor turistice, călătoriilor, crearea unor emisiuni televizate sau radiofonice etc. [24, p.51].

Deci, este vorba de o gamă infinită de proiecte, de activitate creatoare în folosul societății, dar și a studentului, realizate sistemic în perioade de timp determinate, stabilite de cadrul didactic.

În învățământul universitar se inițiază proiecte legate de disciplinele academice predate; proiecte în cadrul activităților extracurriculare (cercuri științifice, cluburi, laboratoare, centre etc.). Ar putea fi și proiecte care vin dinspre piața muncii. Subliniem faptul că în cadrul centrelor, laboratoarelor științifice la cercetări participă, alături de cadrele didactice, doctoranzi, masteranzi (mai rar studenți), având posibilitatea să însușească un nou stil comportamental – cel de colaborare cu persoane experimentate în domeniul cercetării.

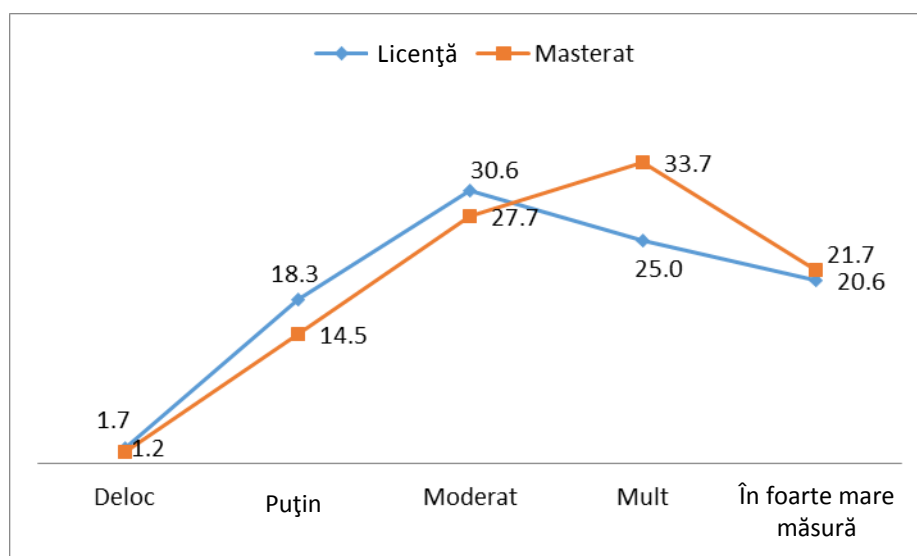

Fig.2. Învățarea prin proiecte realizate în cadrul disciplinelor de studii.

După cum observăm din Figura 2, pe poziția I se află diferența dintre studenți și masteranzi la scala *mult* (8,7%) în avantajul masteranzilor, pe poziția II sunt cei care consideră că învățarea prin proiecte se folosește *în foarte mare măsură* în programul de studii – tot masteranzii, iar pe poziția III sunt liceenii (scala *moderat*). În linii generale, masteranzii apreciază mai înalt locul pe care îl are învățarea prin proiecte în programul de studii. Cadrele didactice care activează în Ciclul de învățământ I pot propune teme ce vor fi studiate prin proiecte, motivându-i pe studenți să participe la aceste activități. Tematica proiectelor poate fi discutată cu studenții sau ei înșiși pot propune probleme pentru proiecte.

Inițierea și dezvoltarea politicilor educaționale de tip „e-learning”

E-learning (sau elearning) reprezintă utilizarea mediei electronice și a tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC) în educație.

În sens larg, prin e-learning se înțelege totalitatea situațiilor educaționale în care se utilizează semnificativ mijloacele Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (TIC). Termenul, preluat din literatura anglo-saxonă, a fost extins de la sensul primar, etimologic, de învățare prin mijloace electronice, acoperind acum aria de intersecție a acțiunilor educative cu mijloacele informative moderne.

În sens restrâns, e-learning reprezintă un tip de educație la distanță, o experiență planificată de predare-învățare organizată de o instituție ce furnizează mediat materialele într-o ordine secvențială, logică pentru a fi asimilate de student în manieră proprie. Mediarea se realizează prin noile tehnologii ale informației și comunicării – în special prin Internet. Internetul constituie atât mediul de distribuție a materialelor, cât și canalul de comunicare între actorii implicați.

Actualmente, termenul e-learning a ajuns să înlocuiască practic toți termenii care desemnau o nouă manieră de integrare a mijloacelor TIC în procesul de instruire [25].

Utilizarea e-learning ar putea fi un model de formare profesională inițială, dar și continuă. E-learning se referă la învățarea prin intermediul calculatorului, dar poate include și tehnologii mobile, telefoane mobile.

E-learning este, prin definiție, o formă de învățământ la distanță, livrează materiale educative elevilor/studentilor care nu frecventează fizic cursurile. Activitățile cursanților sunt bine monitorizate [26].

Codul Educației al Republicii Moldova stipulează că studiile superioare de *Licență* și de *Masterat* se organizează în forme de învățământ: a) cu frecvență; b) cu frecvență redusă; c) la distanță.

E-learning este destinat tuturor care doresc să învețe, indiferent de vârstă sau pregătire, deci, elevilor/studentilor, precum și cadrelor didactice sau altora de alte meserii. E-learning este, deci, o variantă a dezvoltării profesionale și a formării continue, a educației permanente în societatea informațională.

Resursele pentru învățare sunt formate din resursele tradiționale (manuale, problemare, materiale didactice) și resurse digitale de diferite tipuri, care pot să se afle atât pe calculatorul studentului instruit, cât și online. Comunicarea în activitățile de învățare este organizată prin sesiuni sincrone și asincrone, asigurate de instrumente software comode și simple în utilizare: chat (text), sunet/ video, forumuri, bloguri. Pentru socializarea elevului/studentului pot fi organizate și microconferințe web video sau sonore. Evaluarea poate fi efectuată online pe sisteme de testare sau local, pe calculatorul elevului/studentului; după care textul este trimis prin email.

Unul dintre obiectivele principale ale strategiei „Educația 2020” se referă la sporirea eficienței sistemului educațional, extinderea și diversificarea serviciilor educaționale prin valorificarea oportunităților oferite de tehnologia informației și a comunicațiilor. În acest document se constată că aplicarea limitată a metodelor și a dispozitivelor interactive TIC în scopuri didactice și de management nu permite atingerea obiectivelor de calitate, incluziune și eficiență care i-ar pregăti pe tineri pentru cerințele pieței muncii și pentru o viață socio-economică satisfăcătoare. Avem nu doar o rată scăzută de acoperire cu calculatoare: 20 de elevi/studenti la un calculator în comparație cu maximum 3 copii la un calculator în Uniunea Europeană, dar și o uzură înaltă, jumătate din calculatoare fiind depășite moral. Aproximativ 40% din acestea sunt de generație veche. În anul de studii 2016/2017 în instituțiile de învățământ superior/ universități din Republica Moldova, în scopuri educaționale erau utilizate 9487 de computere, inclusiv utilizate de studenți – 7002; numărul mediu de computere utilizate în scopuri educaționale per instituție – 316; numărul de computere utilizate de către studenți la 100 de studenți – 9,4 (în anul de studii 1910/1911 erau 6,1) [27, p.27].

În calitate de acțiuni prioritare pentru învățământul superior în Strategie se fixează dezvoltarea cadrului normativ și promovarea formelor alternative de învățământ (la distanță, mixte); modernizarea curriculumului universitar din perspectiva tehnologiilor didactice moderne, inclusiv a celor informaționale și comunicaționale, a centrării pe student, a formării de competențe necesare pentru calificare profesională; sporirea calității învățământului universitar prin promovarea integrării cursurilor online (Massive Open Online Courses – MOOC) în curricula universitare [28].

Apariția TIC a schimbat radical relația pe care profesorii și studenții/elevii o au în raport cu cunoștințele și îi incită să dezvolte împreună un nou mod de interacțiune în construirea și comunicarea învățărilor.

A.Hines susține: „Profesorul anului 2010 va citi foarte rar cursuri de lecții, el va fi în primul rând un facilitator și un antrenor” [29]. Suntem în anul 2018 dar lecțiile continuă să fie citite și probabil vor fi citite până când nu vor exista condiții pentru reducerea numărului lor.

Dintre atribuțiile studenților/ elevilor în procesul educațional cu utilizarea tehnologiilor un rol important revine colaborării. J.Petraglia subliniază că colaborarea nu doar oferă subiectului procesului de instruire ocazii de a vedea cum lucrează colegii săi, ea furnizează de asemenea ocazii de a formula gândul în fața unui auditoriu [30].

Astăzi, diversificarea strategiilor didactice este posibilă pe baza interacțiunii student-calculator folosindu-se activități organizate, structurate variat, prezentate în modalități diferite de vizualizare, acoperind o largă paletă de activități.

În școala superioară TIC pot fi utilizate în predarea tuturor disciplinelor de învățământ, în formarea competențelor profesionale și personale, în proiectarea și organizarea orelor de curs, seminarelor, lucrărilor de laborator, în realizarea lucrului individual.

Avantajele utilizării TIC în formarea profesională:

- permit diversificarea strategiilor didactice;
- permit realizarea principiului centrării pe student;
- facilitează accesul studenților la informația cu caracter profesional, stimulează interesul pentru viitoarea profesie, motivează învățarea etc.;
- dezvoltă comunicarea, lucrul în echipă, realizarea proiectelor individuale și în grup, atitudinea față de problemele majore din educație;

- permit realizarea unei evaluări mai ample a rezultatelor și progreselor obținute de studenți în domeniul respectiv;
- contribuie la formarea competențelor digitale;
- contribuie la eficientizarea activităților de învățare ale studenților;
- pot fi modelate diverse situații, studii de caz din domeniul educațional;
- amplifică gradul de intuitivitate a predării-învățării.

Este important ca utilizarea TIC în activitatea instructiv-educativă să nu devină un scop în sine, nu modă, ci un mijloc de sporire a eficienței predării și învățării; aplicarea acestora trebuie ghidată în contextul didacticii universitare. Aplicarea excesivă a TIC poate duce la pericolul utilizării tehnicii de dragul tehnicii, fără raportare directă la contextul educațional. „Nu este vorba despre o simplă tehnicizare a procesului instructiv în învățământul universitar, ci despre asigurarea unității dintre aspectele tehnic și cel didactic-informațional al activității instructiv-educative” [31, p.70].

Cercetătoarea V.Oborocanu (V.Timuş) în studiul „Formarea competențelor profesionale ale studenților pedagogi în baza TIC” consemnează: A) categoriile de TIC utilizate în formarea cadrelor didactice; B) particularitățile valorificării insuficiente de către cadrele didactice universitare a TIC în formarea profesională a studenților pedagogi; C) sistemul de condiții psihopedagogice formulate de cadrele didactice ce ar putea eficientiza predarea disciplinelor universitare prin TIC.

Deoarece Universitatea de Stat din Moldova pregătește și cadre didactice, le redăm în continuare după cum urmează:

A: Tabla electronică, videoproiectorul, soft-urile educaționale, platforma de învățare Moodle, Adobe PhotoShopAdobe, Illustrator, Ms Office, Paint, Adobe InDesign, Blender, ArchiCAD, CorelDraw, care constituie unele dintre tehnologiile informaționale integrate în activitatea didactică universitară de formare profesională a studenților pedagogi.

- B: – cadrele didactice universitare, în linii mari, cunosc și aplică resursele informaționale, însă nu au întotdeauna acces la resursele TIC (videoproiector);
- cadrele didactice universitare folosesc resursele informaționale pentru elaborarea suporturilor de curs și comunicarea cu studenții/masteranzii;
 - cadrele didactice universitare folosesc preponderent în predarea universitară PPT, care nu întotdeauna corespunde cerințelor;
 - cadrele didactice universitare completează prin propriile lucrări fondul publicațiilor electronice în rețeaua locală.

C: Dotarea sălilor cu proiectoare, calculatoare, table interactive, asigurarea sălilor cu acces la Internet; asigurarea corespondenței dintre programele instalate în săli cu cele mai des utilizabile; realizarea cursurilor de perfecționare pentru cadrele didactice universitare, în scopul formării competențelor digitale de elaborare a cursurilor online; dezvoltarea profesională pentru implementarea strategiilor de evaluare online [32, p.11].

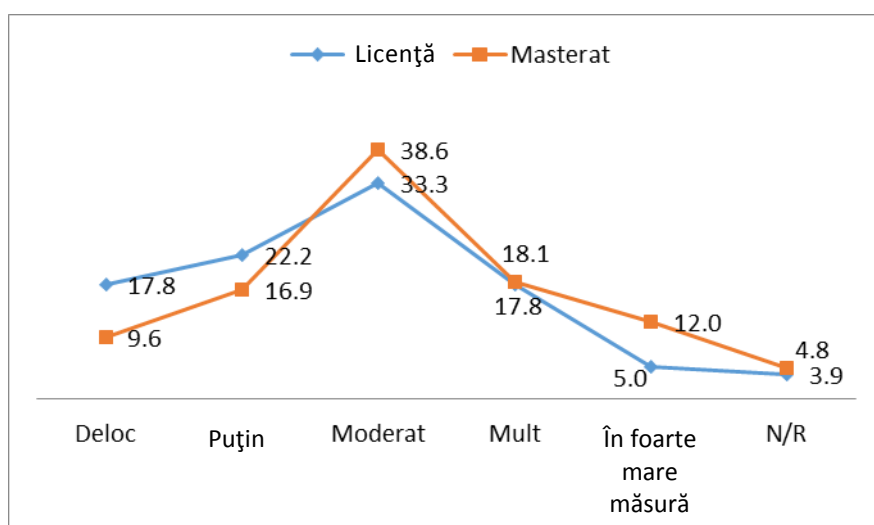

Fig.3. Inițierea și dezvoltarea politicilor educaționale de tip „e-learning”.

Datele din Figura 3 reflectă un tablou mai puțin optimist în ceea ce privește utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale în programul de studii.

Astfel, cel mai înalt procentaj a fost identificat la scala de răspuns *moderat* (cca 72%), peste 66% din studenții la Licență și la Masterat consideră că în programul de studii TIC nu se folosesc *deloc* sau se folosesc *puțin*. De remarcat faptul că 17,8% din studenți care afirmă că în procesul de instruire mijloacele tehnologice și informaționale nu se utilizează *deloc* sunt de la Licență. În fine, cca 48% din respondenți sunt de părere că TIC se folosește *mult* și *în mare măsură* în programul de studii. Diferența dintre cei care învață la Licență și cei care își fac studiile la Masterat este de 7% la scala *în foarte mare măsură*, în avantajul masteranzilor. În linii generale, masteranzii apreciază mai înalt locul pe care îl ocupă TIC în programul de pregătire a tinerilor specialiști.

E greu de explicat de ce e atât de mare procentajul studenților de la Licență care afirmă că în procesul de instruire nu se folosesc *deloc* sau se folosesc puțin tehnologii informaționale și comunicaționale. Într-o primă versiune, admitem lipsa de tehnologii informaționale și comunicaționale noi.

Și totuși:

1. Educația universitară trebuie să reprezinte organizarea proceselor formative într-o strategie susceptibilă să-l învețe pe student cum să stăpânească, să evalueze și să utilizeze informația dobândită prin TIC, punând-o în serviciul formării profesionale și personale.

2. Cadrele didactice universitare ar trebui să dovedească un anumit „coeficient de receptivitate” și o capacitate de a integra în sistemul de pregătire a specialistului noile tehnologii ce vor spori eficiența procesului de formare a competențelor profesionale și a competențelor digitale.

3. Cadrele didactice care activează se cere să fie modele de comportament așteptate de studenți în organizarea și desfășurarea activităților didactice cu utilizarea TIC.

Strategiile didactice utilizate adesea nu apar ca niște procese interactive.

4. Printr-o interacțiune continuă cu cadrele didactice, studenții pot deveni coautori activi ai propriei formări profesionale și personale, utilizând în acest scop oportunitățile oferite de noile tehnologii informaționale și comunicaționale.

Concluzii

Demersul teoretico-aplicativ privind dimensiunea Procesul de instruire (Metodologia de predare-învățare) în cadrul Proiectului „Conexiuni și continuități între și intra ciclurile de învățământ superior din perspectiva Cadrului Național al Calificărilor și Clasificatorului de Ocupații” a permis să facem unele concluzii-constatări:

1. Continuitatea – concept fundamental care influențează eficacitatea procesului de formare profesională și personală prin racordarea la standardele și experiențele europene în domeniul învățământului superior.

2. Studenții universitari, atât cei de la ciclul Licență, cât și cei care își fac studiile la Masterat, conștientizează importanța metodologiei de predare-învățare în realizarea finalităților de studii. Este important ca procesul de instruire să fie focusat pe potențialul deja dovedit al metodelor și strategiilor didactice participative, interactive (inclusiv cele analizate în articol) ce contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale și personale prevăzute de Cadrul Național al Calificărilor.

Referințe:

1. *Dicționar enciclopedic*. Chișinău: Cartier, 2001. 1677 p.
2. GUȚU, VI. (coord.), BÎRNAZ, N., DANDARA, O., GORAȘ-POSTICĂ, V., HANDRABURA, L., MURAR, E., PALADI, F., ȘEVCIUC, M., VELIȘCO, N. *Cadrul de referință al Curriculumului Universitar*. Chișinău: CEP USM, 2015. 127 p.
3. NECULAU, A. *Educația Adulților. Experiențe românești*. Iași: Polirom, 2004. 219 p.
4. Strategia „Educația 2020”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.345-351, art.10-14.
5. STANCIU, M. *Teoria instruirii și a evaluării*. Iași: Editura „Ion Ionescu de la Brad”, 2015. 299 p.
6. VINȚANU, N. *Educația universitară*. București: Aramis-Print, 2001. 272 p.
7. NEGREȚ-DOBRIDOR, I, PĂNIȘOARĂ, I.- O. *Știința Învățării. De la teorie la practică*. Iași: Polirom, 2005. 254 p.
8. *Dicționar enciclopedic de educație a adulților*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 287 p.
9. *Educație civică. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală*. Chișinău: Cartier, 2010. 136 p.
10. *Dicționar de pedagogie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979. 481 p.

11. Codul educației al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.634
12. TEMPLE, Ch., STEELE, J.L, MEREDITH, K.S. Inițiere în metodologie. În: *Lectură și Scriere pentru dezvoltarea gândirii critice*: Supliment al revistei "Didactica Pro...", 2001, nr.1.
13. GUȚU, VI. Proiectarea activității didactice în cadrul universitar. În: *Didactica Universitară, studii și experiențe*. Chișinău: CEP USM, 2013, p.94-113.
14. Ibidem.
15. VOICULESCU, F. *Paradigma abordării prin competențe*. Alba-Iulia, 2011.
16. FOCȘA-SIMIONOV, S. *Învățarea autoreglată. Teorie. Strategii de învățare*. Chișinău: Epigraf, 2010. 359 p.
17. GUȚU, VI. (coord.), CHICU, V., DANDARA, O., SOLCAN, A., SOLOVEI, R. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chișinău: CEP USM, 2008. 175 p.
18. FOCȘA-SIMIONOV, S. *Op. cit.*
19. Ibidem.
20. ȘEVCIUC, M. *Nivelul de pregătire a studenților pentru activitatea de cercetare*. Chișinău: CE USM, 2008, p.175-179.
21. Ibidem.
22. SUHAN, C. *Dezvoltarea comunicării orale a elevilor la lecțiile de limba franceză prin metoda proiectului*: Teză de doctor în pedagogie. 206 p.
23. CERGHIT, I. *Metode de învățământ*. Ediția a 3-a. București: Aramis Print, 1997.
24. SUHAN, C. *Op.cit.*
25. <https://www.elearning.ro>
26. <https://www.learingsystems.ro>
27. *Educația în Republica Moldova. Publicație statistică*, 2016/2017.
28. *Strategia „Educația 2020”*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.345-351, art.10-14.
29. SUHAN, C. *Op. cit.*
30. Ibidem.
31. *Geografie. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală*. Chișinău: Cartier, 2010. 103 p.
32. OBOROCEANU (TIMUȘ), V. *Formarea competențelor profesionale ale studenților pedagogi în baza tehnologiilor informaționale și comunicaționale*: Autoreferat al tezei de doctor în științe pedagogice. Chișinău, 2016. 30 p.

Nota: *Articolul a fost realizat în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.23F „Concepția și metodologia de realizare a conexiunii și continuității între și intra cicluri de învățământ superior din perspectiva Cadrului Național al Calificărilor și Clasificatorului de Ocupații”.*

Date despre autori:

Tatiana REPIDA, doctor, conferențiar universitar, cercetător științific coordonator în LCS *Dezvoltarea Politicilor Educaționale*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail:

Mihail PAIU, doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: mihail.paiu@gmail.com

Carolina ȚURCANU, doctor, conferențiar-cercetător în LCS *Dezvoltarea Politicilor Educaționale*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: carolina.turcanu@gmail.com

Prezentat la 05.06.2018